

[O politické reakci na filosofické stanovisko (k diskusi filosofů v Literárních novinách)]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[\[Příležitostné poznámky, 1958\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[\[Příležitostné poznámky, 1958\]](#)

- ◆ myšlenkový deník – záznam, česky, vznik: 1. 12. 1958
- ◆ philosophical diary – record, Czech, origin: 1. 12. 1958

S celou řadou Svitákových a Kosíkových tezí nesouhlasím (vždyť nemohu v sobě zapřít, že jsem se učil u Rádlu), ale nejdůležitější věcí v zakončení filosofické diskuse – o tom jsem přesvědčen – nejsou Svitákovy a Kosíkovy názory, ale okolnost, jak a z jaké platformy se jim čelí, jak a kým jsou odmítány. Považuje se za samozřejmost, že proti nesprávnému názoru fyzikálnímu, biologickému, psychologickému se musí postavit správný názor rovněž fyzikální, biologický, psychologický. Je sice pravda, že mohou být nalezeny a uváděny významné biologické argumenty proti určitému psychologickému výkladu, ale takové argumenty musejí být psychologicky interpretovány a rozvedeny v novou, lepší teorii, v lepší psychologický výklad; nikterak nás neopravňují vyvracet psychologický výklad pouhým poukazem na nějakou biologickou souvislost. Právě tak by tomu mělo být a napříště musí být ve filosofii. Jestliže se ukáže politická chyba nějakého filosofického výkladu, musí se tomuto výkladu čelit filosoficky, a nikoli politicky. Jinak se ocitneme tam, kde jsme byli před XX. sjezdem. Tím samozřejmě nechci naprosto říci, že filosofické myšlení je cosi samostatného, co teprve *ex post* může být tak či onak politicky hodnoceno. Pozornost k politickým a vůbec sociálním důsledkům filosofického učení je vskutku významnou a nerozlučnou součástí každého skutečného filosofického myšlení. Nicméně politický argument sám o sobě je uprostřed filosofické problematiky čímsi nesourodým, a proto význačným. Tím nevyslovuji pochybnost o jeho skutečné váze a kompetenci, nýbrž o tom, zda se jeho závažnost neprojeví zkresleně až pitvorně, jestliže se prostě bez úvodu a bez ohledu na danou filosofickou souvislost posadí ve své politické podobě na místo, kde panují docela jiné poměry. Politický argument musí být – tak jsem přesvědčen – nejprve filosoficky přeinterpretován, tím nadán filosofickou určitostí a jednoznačností (které nemá a nemůže mít sám o sobě ani nejurčitější argument politický) a tak transformován v argument filosofický. Tato transformace musí být exaktní, tj. explicitní – nestačí věc jen naznačit a nakousnout; tak by se otvíraly dveře libovůli a snad i demagogii. Chtěl bych, aby se mi dobře rozumělo: zastávám rozhodně hledisko nerozlučné spojitosti a souvislosti mezi filosofií a politikou, mezi teorií a ideologií, mezi třídností a pravdivostí (resp. přímo pravdou); jde mi však o to, jak zabránit, aby došlo ke zkratu, ke krátkému spojení mezi obojím. Vztah mezi filosofií a politikou musí být jasný, průhledný, racionální, musí být otevřen každému zkoumání, tj. musí být schopen stát se předmětem zkoumání jak filosofického, tak zkoumání vědecko-politického. Nesmějí se připouštět zámlky, nesmí se nechat volné pole mluvkům, kteří konstruují a vkládají libovolné souvislosti mezi libovolné členy, kteří krátkozrace „odhalují“ politické reakcionářství podle svého zdání, které příliš odráží průměrnost nebo podprůměrnost jejich mozkové kapacity. Mám-li uvést konkrétní příklad: jestliže filosof analyzuje pojem ideologie v Marxově a Engelsově myšlení, jestliže tento pojem oživuje a chce aplikovat na současnou situaci, je úplně nesmyslné chtít v tom vidět revizionismus a horší ještě hříchy. Takové počínání je třeba považovat za plně oprávněné; o pojmu nelze diskutovat, je-li pravdivý, nebo nikoliv. Pravdivost je záležitostí soudů, nikoli pojmů. Myslitel je oprávněn konstruovat (lépe: nasoudit) jakýkoli pojem, o němž se domnívá,

že by ho mohlo být s užitkem použito v řešení nějakého problému. A je tedy plně oprávněn nového pojmu i použít – a to tím spíše, nejde-li o pojem nový, nýbrž již osvědčený, a dokonce používaný samotnými klasiky marxismu. Jinou věcí je ovšem způsob, jak takového pojmu je použito, k jakým aplikacím se přistoupí. Je nesmysl charakterizovat jako reakční samo použití jakéhokoli pojmu; naproti tomu tam, kde se posuzuje oprávněnost jeho užití v určité souvislosti, musí být předložen důkladný a vyčerpávající rozbor daného použití, který by se neprovinil logickými nepřesnostmi a filosofickými chybami (jde-li o kontext filosofický). V takovém případě je rozhodující filosofický argument, nemůže však rozhodovat politická autorita. Nikde není ovšem řečeno, že to nemohou být právě místa požívající vysokou politickou autoritu, odkud je právě nejzávažnější argument vysloven. Závažnost argumentu však není založena politickou autoritativností, spíše naopak: politická autorita se zvyšuje, je-li v otázkách filosofických podepřena filosoficky závažnou argumentací. Autoritativnost politická nemůže být nikdy důvodem k myšlenkové ledabylosti a polovičatosti. A v daném případě se mi zdá, že argumenty proti Svitákovi a Kosíkovi jsou velice ledabylé a polovičaté. Je sice pravda, že se nesmíme dát mást při posuzování pravdivosti rozmanitých výkladů jejich úrovní, tj. hloubkou, hlubokomyslností. Avšak když sami si činíme nárok na to, aby naše vývody byly uznány, musíme být tak přesní a tak hlubocí, jak jen to dovedeme. Jinak neodhalujeme, nýbrž naopak zakrýváme pravdu, kterou třebas opravdu máme.

Pochopitelně jde celá tato naše argumentace do větru. Může nám <být> tisíckrát jasno, že pohled Galileovým dalekohledem mohl být skutečným argumentem jen pro člověka astronomicky vzdělaného, nikoli pro sebevýznamnějšího theologa nebo církevního hodnostáře; právě tak nám může být tisíckrát jasno, že filosofický nebo vědecký názor může posoudit jenom filosof nebo vědec a že nemůže být rozhodující názor sebevýznamnějšího politika nebo stranického funkcionáře – pokud není právě filosofem nebo vědcem – pochopitelně! –, když právě v této věci je nejasno jiným a když čteme, že nikoli to či ono odborné pracoviště, ale strana se svými volenými orgány je centrem veškerého vědeckého i ideologického kvasu (*LN* 1958, č. 48, str. 6).¹

Je nám právě z toho důvodu nesympatické, že článek je anonymní, resp. že je podepsán kolektivem, jehož členové nejsou jmenováni. To ve filosofii není sympatické právě tak jako ve vědě: nechť se každý postaví za svůj názor a nechť se neskrývá za funkci, za kolektiv, za organizaci atd. Požadujeme, aby každý ručil za to, co říká a píše. A kdo ručí za článek podepsaný „redakcí a redakční radou“? Na koho se obrátit s polemikou? – Celá věc působí nepěkným dojmem; zase krok k návratu před XX. sjezd. Uspěje tento pokus?

581201

¹ Tj. z diskusního setkání u Josefa Lukla Hromádky. – Pozn. red.